

87. Esztergom, Kossuth Lajos utca 60.,
Rác templom

(Komárom-Esztergom megye) Kö

2001. augusztus 29-től október 15-ig az esztergomi Balassa Bálint Múzeum ásatást végzett. A kutatást az elbontott (18. századi alapokon álló) épület É-ről második utcai helyiségében kezdtük meg, majd itt bővítettük a feltárást egy 8,5×9 m-es felületen (1. szelvény és bővítményei). Másik, 3,1×2,9 m-es szelvényünket az épület udvari szárnya végében nyitottuk. Az ásatás hozzávetőleges költsége összességében mintegy 300 000 Ft volt.

A Kossuth L. utca 60. telke a középkorban a johanniták kolostora és ispotálya része volt. A johanniták a 13. század elején már megtelepedtek Esztergomban és a török foglalásig működtek. Kutatásunk során – a már korábbi feltárással meghatározott – kolostorhoz tartozó középkori épületrészeket tártunk fel. A középkori jelenségek már 50 cm mélyen jelentkeztek, és több mint 3 m-re mélyültek. A már 1982-ben a telek távolabbi részein és a templomban dr. Horváth István által megtalált kolostor É-i kőfalára itt téglalapozású, téglafalú, téglapadlós helyiség fűződött, melynek ÉK-i sarkában megújított kandalló maradványai kerültek elő. A terem hozzávetőleges méretei 8,2×7,5 m. Ennek Ny-i falát kiszedve és a helyiséget magasabb helyen beszűkítve kőfalú, téglapadlós, L-alakú, folyosószerű épületrészt alakítottak ki, melynek Ny-i oldalán egy – jelen tudásunk szerint – hypocaustum téglakőfalú kemencéjét építették, mely mellett – egyelőre ismeretlen rendeltetésű – fával bélelt négyszögletes gödröt ástak. Az előbb említett terem ÉNy-i sarkánál egy téglafalú, kőboltozatos helyiség létesült, mely túlélte az átépítést. A feltárt objektumokból értékelhető mennyiségű leletanyag került elő: másodlagos helyzetű faragott kövek, vaseszközök, ép öntőtégelyek, kályhacsempe-, üvegpohártöredékek. Az edénytöredékek közül kiemelkedő egy nagyméretű osztrák fazék. A leletanyag az esztergomi Balassi Bálint Múzeumba került. A 2. szelvényben egy nagyméretű legújabb kori meszes gödör részletére bukkantunk, amely alatt 3 m után is még középkori réteget találtunk.

Szelvényeinket november 7-én – az előkerült épületmaradványok legjobb végleges vagy átmeneti védelmét nyújtó módon – visszatemettük. A fölénk tervezendő új épületben esetlegesen felhasználható falmaradványok, bemutatatható részletek bármikor újra kiáshatók.

Konzulens: Horváth István. Munkatárs: Boldizsár Péter.

LÁZÁR SAROLTA

88. Esztergom, Zsidód, Árpád-kori falu
(MRT 5. k. 8/30. lh.)

(Komárom-Esztergom megye) Á

A 2001. évi feltárást a Magyar Mezőgazdasági Múzeumért Alapítvány anyagi támogatásával végeztük. A tá-

mogatás összege: 300 000 Ft. A feltárást a Magyar Mezőgazdasági Múzeum végezte.

Ebben az évben a Kenyérmezői-patak Esztergom felőli jobb oldalán, az egykori falu területén dolgoztunk, ahol 200 m² felületet volt lehetőségünk megkutatni.

Az 1., 2. árokban egy földbe mélyített Árpád-kori veremházat tártunk fel teljes épségben megmaradt kőkemencéjével. A 3., 4. árokban egy felszíni, kör alakú, kövekkel kirakott és tapasztott tűzhelyet találtunk, amelyhez letaposott felszín is tartozott. Az 5. szelvényben egy U-alakú, kövekkel kirakott és tapasztott tűzhelyet találtunk. Az 5., 6., 7., 8. szelvényekben egy másik, földbe mélyített házat bontottunk ki, amelynek gödrét másodlagosan is felhasználták. A ház kemencéjének a helyén később egy tüzelőgödört alakítottak ki, amelyben öt erősen átégett égési réteget figyelhettünk meg egymás felett. A tüzelőgödört úgy alakították ki, hogy a ház gödrét agyagos földdel töltötték fel, amely a ház egykori kemencéje felé lejtett. Itt a kemence helyén kialakított tüzelőgödör egyik oldalát a ház gödre képezte, a másik oldalát a kemence szétszedett kövei. A legelső égési réteg 20 cm-re volt a ház padlója felett. Az egymás felett kialakított égési felületekkel a gödör egyre szélesedett, majd túlterjedt a ház ÉK-i sarkának gödrén. Az erős tüzelések a ház falát is átégették. A többszörösen átégett gödör a helyi vaskohászat maradványa lehetett. A gödör közelében két sekély pörkölőgödört is találtunk, amelyből az egyiket később hamuval töltötték fel.

Idei ásatásunk legértékesebb része a tüzelőgödört megelőző Árpád-kori ház feltárása volt, amely nem várt eredményeket hozott napvilágra. Az itt tett megfigyelések és felismerések a teljes újdonság erejével hatnak a hazai falukutatásban. A ház kemencéjével szemben a ház falába vájt kürtőlyukat találtunk, amely a ház belseje felé lejtve 1 m hosszan haladt a föld mélyében, majd a felszínre ért. A kürtő nyomát az 1., 2. árokban feltárt házban is megfigyeltük, szintén a kemencével szemközti falon.

A hazai kutatásban a zsidódi 2001/2. ház az első épségben feltárt kürtőlyukkal ellátott veremház, amely a ház szellőzését, s ez által a füsttelenítését is szolgálhatta, s amelyen keresztül a beáramló friss levegő egyben a kemence tüzeit is táplálta.

A feltárást részt vett Torma Andrea archeobotanikus.

MOLNÁR ERZSÉBET

89. Érd határa

(MRT 13/1. k. 9/4, 15, 16, 17, 18. lh.)

(Pest megye) U, B, LT, Ró, Á, Kö

A Nemzeti Autópálya Rt. megbízásából 2001 tavaszán terepbejárást végeztünk az épülő M6-os autópálya új nyomvonalán Érd és Százhalombatta területén. Százhalombattán a felszíni leletek alapján az új út nem érint régészeti lelőhelyet.